

Irena
Gessner

Tošo Dabac u novom ruhu

(ur.) Marina Benažić, Daniela Bilopavlović Bedenik,
Tošo Dabac: Zagreb tridesetih godina, Zagreb,
MSU/Arhiv TD, 2009., 193 str.,
ISBN 978-953-7615055

Inicijativa za prvo izdanje knjige o Toši Dabcu s podnaslovom *Zagreb tridesetih godina* iz 1994. bila je izložba *Tošo Dabac: une oeuvre de transition*, koja je priređena i predstavljena u sklopu Mjeseca fotografije na temu *Mittel Europa, fin de siècles* u Grande Halle de la Villette u Parizu 1992. godine.¹ Od tada do danas, knjiga je stekla kulturni status među istraživačima i poklonicima Dabčeve fotografije pa je potreba za ponovnim (proširenim) izdanjem bila očita, jer se gotovo uopće više nije mogla naći na policama antikvarijata, nego tek u knjižničnim fondovima i na policama privatnih biblioteka. Inicijativu je preuzeo Arhiv Tošo Dabac, koji se još i danas nalazi na izvornoj lokaciji atelijera u Ilici 17 (1. kat), a koji od 2006. godine djeluje u sklopu Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu.

S pripremanjem za drugo prošireno izdanje krenulo se *ab ovo* jer grafička priprema, digitalizacija negativa kao ni izvorni rukopisi nisu bili sačuvani. Tekstovi Petera Knappa (uvodnik) i Želimira Košćevića ("Duh i poetika mjesta"), kao antologijska mjesta među malobrojnim tekstovima dosad objavljenim o Toši Dabcu, zadržani su u svom izvornom obliku i čine tekstualnu okosnicu knjige. Prijevodi tekstova na njemački, francuski i engleski okupljeni su u tvrdim koricama jedne knjige, a ne više u zasebnim dvojezičnim

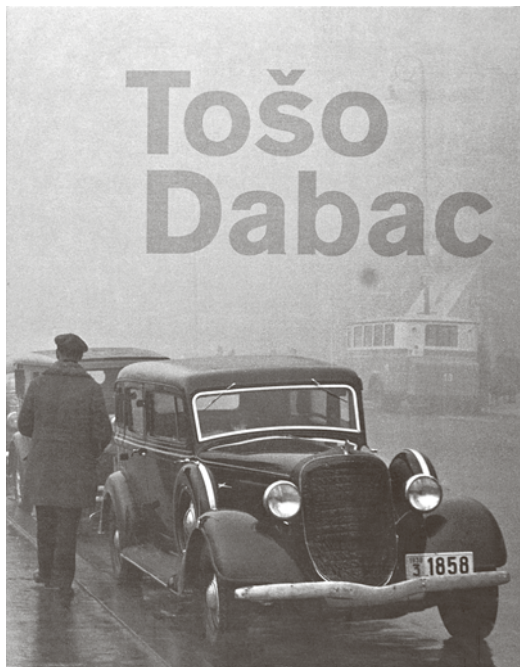
publikacijama kao u prvom izdanju, što će doprinijeti lakšoj i široj distribuciji. Biografski prilog o Toši Dabcu također je revidiran i dopunjen informacijama prema novijim istraživanjima Arhiva TD. Spomenutim je prilogom pridružen i osvrt voditeljice Arhiva Marine Benažić o povijesti i radu ATD-a, s naglaskom na njegovoj recentnoj djelatnosti.²

Fotografije iz ciklusa *Ljudi s ulice*, koje čine okosnicu ove knjige, predstavljaju posebno mjesto u Dabčevu opusu. S vremenom je istraživanjima nekolicine stručnjaka ovaj ciklus potkrijepljen novim spoznajama. Period nastanka ciklusa prema novim istraživanjima (Marija Tonković, Marina Benažić) tako je pomaknut na početak 1940-ih godina, a ne striktno između 1932. i 1935. kako ga je datirao Radoslav Putar. Naime, na sve većem broju fotografija iz tog razdoblja moguće je čitati istu poetiku kao, primjerice, na fotografijama *Djetinjstvo* (1933.) ili *Prosjakinja s djetetom* (1932./1933.), koje su s vremenom

² U protekloj smo sezoni ponovno mogli svjedočiti bogatoj i raznovrsnoj djelatnosti Arhiva TD, koja je između ostalog rezultirala dvjema novim izložbama i usporednim publikacijama. Izložba "Tošo Dabac: Istarski dnevnik" održala se tijekom svibnja/lipnja u novigradskom Muzeju Lapidarium (na inicijativu Jerice Zihel i Marine Benažić) te je objavljena i istoimena publikacija. U prosincu je ista izložba predstavljena u ATD-u, Zagreb. Izložba "Tošo Dabac: Riječki dnevnik" održana je u riječkoj galeriji Mali salon (MMSU) od srpnja do kolovoza 2009., a tekstove u istoimenoj publikaciji potpisuju Jerica Zihel, Marina Benažić, Iva Prosoli i Vilma Bartolić. Objave su izložbe predstavile gotovo zaboravljene dijelove Dabčeva opusa, koji do sada nisu bili prezentirani ni valorizirani.

¹ Izložba za koju su podjednako zaslužni Petar Dabac, Ivan Picelj, Želimir Košćević te gđa Agnès de Gouvion Saint-Cyr u ime Odsjeka za fotografiju francuskog Ministarstva kulture, prethodila je prvom izdanju koje je objavio Arhiv TD (Zagreb, 1994.), a koji su uredili Petar Dabac, Darko Mimica i Ivan Picelj (konceptija i dizajn).

postale reprezentativni primjeri i nezaobilazni ilustratori tog ciklusa. Do danas je Arhiv TD inventirao oko 500 fotografija iz ciklusa *Ljudi s ulice* pa je to i jedan od razloga što su urednice novog izdanja odlučile proširiti opseg reproduciranih djela s dodatnih 15(!). Sve su kataloške jedinice, dakako, prošle temeljitu reviziju, dok je digitalnu pripremu fotografija iz originalnih negativna za novo izdanje priredio Boris Cvjetanović, koji je i inače stalni suradnik Arhiva.

Ovaj poduhvat apostrofirao je neke od problema s kojima se Arhiv u svojoj svakodnevnoj djelatnosti susreće. Jedan od njih upravo je datacija Dabčevih radova, jer Dabac u pravilu nije vodio evidenciju nastanka svojih fotografija. Jedini "instrument" koji pritom može pomoći su tzv. "Tošine tekice", koje se također nalaze u njegovoj ostavštini. Riječ je o 12 bilježnica u kojima je Dabac vodio popis negativna (oko 10 500 popisanih jedinica). Pretpostavlja se da je riječ o privremenoj sistematizaciji koju je Dabac radio kada su pojedini negativni iz njegovog opusa korišteni za različite publikacije ili u svrhu izlaganja, koristeći pri tom skraćenicu koje označavaju

pojedine, vrlo općenite, kategorije. SUM je, tako, skraćenicu za suvremenu umjetnost,³ R za reportažu,⁴ U za umjetnost,⁵ a A za arhitekturu.⁶

Neke su dosadašnje datacije promijenjene zahvaljujući novim istraživanjima, odnosno danas mogućim metodama digitalne obrade fotografije. Primjerice, makrouvećavanjem fotografije *Novinari*, odnosno motiva naslovnice novina koje osoba s fotografije drži u ruci, potvrđeno je da je riječ o 1935., a ne o 1939. godini u koju je do sada fotografija bila smještena.⁷ Za fotografiju *Na tramvajskim vratima* poznato je da je nastala 1939., a kako se na istoj roli filma našao i negativ do sada nedatirane fotografije *Tržnica Dolac*, sa sigurnošću se i ovu fotografiju može smjestiti u istu godinu. Zanimljivost se veže i uz fotografije iz ciklusa *Cirkus*, dosad datirane 1938. godinom. Prema podacima koje je Marija Tonković pronašla paralelnim istraživanjem opusa Đure Janekovića i Toše Dabca, datacija cijelog ciklusa pomaknuta je u 1934. godinu. Janeković i Dabac su, naime, kraće vrijeme oko 1934. godine radili u istom atelijeru i najčešće zajedno radili reportaže na terenu pa su tako nastale i fotografije s cirkuske priredbe na zagrebačkom sajmištu. Pri tome je ključno to da je Janeković, za razliku od Dabca, vodio evidenciju svojih fotografija i zapisivao godine, a s druge strane postoji i žig (također sačuvan u ATD-u) kojim su obojica tih suradničkih godina "potpisivali" svoje radove. Prilikom pripreme materijala za novo

3 Te su fotografije dalje klasificirane po autoru ili stilovima (pop-art, naivna umjetnost, barok i sl.).

4 Najčešće su to prizori i teme iz Zagreba.

5 Ciklus koji se uglavnom odnosi na fotografije umjetničkih djela, a za razliku od SUM obuhvaća, primjerice, opus stećaka, fotografije umjetnina iz hrvatskih i jugoslavenskih muzeja i galerija, tj. dokumentarne fotografije s različitih izložbi na tlu tadašnje Jugoslavije.

6 Fotografije suvremene poslijeratne arhitekture koje su nastale 50-ih godina kao dokumentarni materijal za fotomonografiju *Jugoslavija: zemlja i ljudi* (Zagreb, 1967.), ali i druge namjene.

7 Zaslugom Ive Prosloli.

izdanje, kao svojevrsni kuriozitet, u Arhivu je pronađen i dosad nepoznat peti negativ iz spomenutog mikrociklusa. Nedavno pronađeni *vintage* print fotografije *Prodavač žniranaca* na kojem je Dabčevim rukopisom na poledini fotografije upisana godina, pomiče dataciju ove poznate fotografije u 1941. godinu.⁸

I neki ustaljeni nazivi Dabčevih fotografija doživjeli su na temelju istraživanja svoju reviziju. Jedna od fotografija objavljenih u prethodnom izdanju pod nazivom *Žena pred izlogom* u novom se izdanju navodi pod nazivom *Kriza*, jer je u ATD-u pronađeno Dabčevo povećanje kaširano na karton koje u potpisu nosi upravo taj naziv. Kako tvrdi Marina Benažić, Dabac je imao naviku istu fotografiju izlagati pod različitim nazivima, odnosno isti naziv koristiti za nekoliko različitih fotografija pa se ta okolnost javlja kao aktualan problem istraživačkog bavljenja Dabčevim opusom, naročito jer se iz popisa izlaganih radova u katalozima izložbi, koji najčešće nisu imali reprodukcije, ne može ustanoviti o kojoj je točno fotografiji riječ. Valja podsjetiti da je fotografije iz ciklusa *Ljudi s ulice* Dabac već od 1932. izlagao na brojnim domaćim i međunarodnim izložbama, ali ne pod naslovom ciklusa koji će se uvriježiti od šezdesetih, nego pod imenom *Misery* odnosno *Bijeda*, s numeričkim sufiksom. Danas je većina tih fotografija poznata pod određenim opisnim nazivima koji su naknadno usvojeni.

Neke od fotografija za koje nisu sačuvani originalni negativi u prvom su izdanju još navedene kao ATD*** odnosno bez numeracija. S vremenom, one su zahvaljujući autorima publikacija i izložbi ipak dobile nove kataloške brojeve i nazive.⁹ To je, primjerice, slučaj fotografija *Mesnička ulica* (1938.), *Mocca II.* (1939.) i *Pod zidom* (1939.).

Svi ti i slični problemi razumljivi su u kontekstu zbirke takve veličine. Arhiv TD danas *in situ* čuva fotografsku građu od preko 200 000 negativa, oko 2 000 povećanja, muzejski vrijednu fotografsku opremu, biblioteku, zbirku stručnih fotografskih časopisa 30-ih do 80-ih godina te vrlo opsežnu, zaokruženu hemeroteku i dokumentarne materijale.¹⁰

Ovo, ponovljeno izdanje mogli bismo shvatiti kao opetovani *hommage* možda najpoznatijem segmentu Dabčeva opusa, ali podjednako i samoj knjizi, koja je od prvog izdanja stekla kulturni status u fotografskoj i povijesno-umjetničkoj struci, ali i među drugim poznavateljima i poklonicima djela Toše Dabca.¹¹ Moguće je da će se onima naviklim na džepni format prvog izdanja (od milja prozvanog i tzv. "malom monografijom"), novo ruho činiti pomalo nezgrapnim, no s obzirom na suvremene publicističke standarde i tretman fotografije u tiskanom mediju, ono je nesumnjivo dolično. x

8 Do sada se smatralo da je riječ o 1940., a tako je i objavljeno u prvom izdanju knjige.

9 Primjerice na izložbi "Tošo Dabac: Drugi pogled", koja je prvo predstavljena u zagrebačkoj galeriji Forum u sklopu Dana fotografije Arhiva Tošo Dabac (studenj 2007.), a zatim s pridodanim ciklusom *Ljudi s ulice* na izložbi u Hôtel des Pénitentes d'Angers u Angersu te u Galeriji Pont-Neuf u Parizu (travanj do lipanj 2008.).

10 Zahvaljujem Marini Benažić na svim pruženim informacijama i materijalima.

11 Novo izdanje predstavljeno je javnosti 2. srpnja 2009. godine u foajeu Muzeja Mimara. Uz nazočnost brojne stručne i laičke publike, a uz posebno zadovoljstvo Petra Dabca i Ivana Picelja (urednika prvog izdanja), o knjizi su govorili Snježana Pintarić, Marija Tonković i Marina Benažić.